

2013.

4. Александр Остервальдер, Ив Пинье. Построение бизнес-моделей. Настольная книга стратега и новатора. — М.: Альпина Паблишер, 2014.

5. Scott D. Anthony. The First Mile. — Harvard Business Review Press, 2014.

1. Kleiton M. Krystensen, Maikl E. Reinor. Reshenye problemy ynnovatsyi v byznese. Kak sozdat rastushchyi byznes y uspeshno podderzhyvat eho rost., М.: Alpyna Pablysher, 2014.

2. Ed Kətmell, Emy Uolles. Korporatsyia heneyev. Kak upravliat komandoi tvorcheskykh liudei. — М.: Alpyna Pablysher, 2014.

3. Alan Lafly, Rodzher L. Martyn. Yhra na pobedu. Kak stratehiya rabotaet na samom dele. — М.: Mann, Yvanov y Ferber, 2013

4. Aleksandr Ostervalder, Yv Pyne. Postroenye byznes-modelei. Nastolnaia knyha strateha y novatora. — М.: Alpyna Pablysher, 2014.

5. Scott D. Anthony. The First Mile. — Harvard Business Review Press, 2014.

Рецензент: Кузнецова І.О., д.е.н., професор, зав. каф. МО та ЗЕД Одеського національного економічного університету

18.05.2015

УДК 330.837

Демидюк Ольга

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ СУТНОСТІ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розглянуто концептуальні підходи до визначення сутності поняття економічної ефективності та виокремлено різні її види. Досліджено особливості інституційного підходу до аналізу ефективності сучасних економічних систем та визначено критерії оцінювання ефективності їх функціонування. Здійснено порівняльний аналіз основних методик вимірювання ефективності сучасних економічних систем та обґрунтована доцільність застосування саме комплексної методики вимірювання ефективності на основі

послідовного застосування рейтингового підходу та кореляційно-регресійного аналізу інституційного середовища. Аналіз інституційної ефективності економічної системи України дозволив зробити висновок щодо неоднорідності складових інституційного середовища та асинхронності їхнього функціонування. Запропоновано перелік стратегічних напрямів підвищення інституційної ефективності соціально-економічної системи України, з урахуванням принципу комплементарності інституцій, на основі визнання пріоритетності цілей сталого розвитку.

Ключові слова: економічна система, інституційна ефективність економічної системи, методики вимірювання інституційної ефективності економічних систем.

Демидюк Ольга

ИНСТИТУЦИОННЫЙ ПОДХОД К АНАЛИЗУ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ И МЕТОДИКА ЕЕ ИЗМЕРЕНИЯ

Рассмотрены концептуальные подходы к определению сущности понятия экономической эффективности и выделены различные ее виды. Исследованы особенности институционального подхода к анализу эффективности современных экономических систем и определены критерии оценки эффективности их функционирования. Осуществлен сравнительный анализ основных методик измерения эффективности современных экономических систем и обоснована целесообразность применения именно комплексной методики измерения эффективности на основе последовательного применения рейтингового подхода и корреляционно-регрессионного анализа институциональной среды. Анализ институциональной эффективности экономической системы Украины позволил сделать выводы о неоднородности составляющих институциональной среды и асинхронности их функционирования. Предложен перечень стратегических направлений повышения институциональной эффективности социально-экономической системы Украины, с учетом принципа комплементарности институтов на основе признания приоритетности целей устойчивого развития.

Ключевые слова: экономическая система, институциональная эффективность экономической системы, методы измерения

Demydiuk Olga

INSTITUTIONAL APPROACH TO THE ANALYSIS OF EFFECTIVENESS OF MODERN ECONOMIC SYSTEMS AND METHODS OF ITS MEASUREMENT

The paper examines the conceptual approaches to defining the essence of the concept of economic efficiency and highlights its various types. The study shows the features of the institutional approach to the analysis of the effectiveness of modern economic systems and defines the criteria for evaluating the effectiveness of their operation. The study highlights a comparative analysis of the main methods of measuring the efficiency of modern economies and proves feasibility of a comprehensive methodology for measuring efficiency through the consistent application of the rating approach and regression analysis of the institutional environment. Analysis of the institutional effectiveness of the economic system of Ukraine led to the conclusion about diversity of components of the institutional environment and asynchrony of their functioning. The results offer a set of strategic directions of increasing institutional efficiency of social and economic system of Ukraine, taking into account the principle of complementarity of institutions on the basis of recognition of the priority objectives of sustainable development.

Keywords: economic system, institutional effectiveness of economic system, methods for measuring institutional effectiveness of economic systems.

Постановка проблеми. Загально визнано, що традиційні теоретичні підходи та аналітичні методи оцінювання результативності функціонування і розвитку економічних систем все частіше наштовхуються на проблеми, що не мають задовільного вирішення в межах класичної парадигми. Ще в середині минулого століття в процесі становлення нової наукової картини світу було усвідомлено, що складні системи різноманітної природи характеризуються універсальними властивостям, аналіз яких вимагає розробки принципово нових моделей і методів на засадах міждисциплінарного аналізу. З-поміж новітніх теоретичних підходів до оцінювання ефективності сучасних економічних систем на особливу увагу

заслугує інституціоналізм, прибічники якого прагнуть відповісти на питання: як зростаюча складність сучасного світогосподарського розвитку, що періодично проявляється у кризових явищах та процесах, впливає на систему урядових дій, продукуючи більш диференційовані методи та заходи забезпечення результативності соціально-економічної еволюції. Для України, економічна система якої перебуває у кризовому стані та потребує розробки і реалізації стратегічних заходів радикальних соціально-економічних перетворень, узагальнення новітніх підходів у цій царині є вкрай важливим та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сутності та обґрунтування методик вимірювання ефективності різнорівневих економічних систем знайшли відображення в працях представників багатьох напрямів та шкіл економічної науки. Серед відомих зарубіжних та вітчизняних науковців, які активно звивають нові теоретико-методологічні підходи в цій сфері, слід назвати О. Ананьїна, А. Аслунда, В.Базилевича, Л. Бальцеровича, Г. Башняніна, В. Бодрова, Б. Гаврилишина, І. Грабинського, Н. Гражевську, П. Єщенка, М. Кастельса, Я. Корнаї, Б. Кульчицького, П. Леоненка, В. Полтеровича, С. Роузфілда, А. Філіпенка, М. Шніцера та ін.

Метою статті є виявлення теоретико-методологічних здобутків інституціоналізму в дослідженні ефективності функціонування та розвитку сучасних економічних систем та обґрунтування на цій основі практичних рекомендацій щодо оцінювання інституційної ефективності економіки України.

Виклад основного матеріалу.

Аналіз творів вітчизняних і зарубіжних вчених засвідчує, що поняття «ефективність» є багатоаспектним і по-різному трактується представниками соціальних наук в залежності від цілей конкретного дослідження [1, с.45]. Так, у політології поряд з економічною складовою «ефективності» (відношення вартості виробленого продукту до вартості витрачених ресурсів) виділяють також і організаційну складову, що характеризує ступінь відповідності державних служб потребам, бажанням та ресурсам їхніх клієнтів. Водночас у теорії соціального управління категорія «ефективність» визначається на основі співставлення досягнутих позитивних соціальних результатів і допустимих витрат [2].

Представники ортодоксальної економічної науки трактують це поняття через призму результативності функціонування різнорівневих господарських систем (підприємств, територій, національної економіки в цілому) [3, с.117-118]. Проте, і в економічній теорії існують різні концептуальні підходи до визначення економічної ефективності, які в цілому можна об'єднати в дві основні групи [4, с.150-152]. Прихильники першого підходу (М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, Х. Лібенштайн, С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі та ін.) трактують ефективність у значенні результативності, тобто відповіді на питання: яких результатів було досягнуто, яких та скільки ресурсів було витрачено з метою досягнення отриманих результатів. Таким чином, йдеться про дослідження ефективності в контексті співвідношення результатів та витрат. При цьому питання про те, наскільки отриманий результат наближає суспільство до визначеної мети не ставиться. Спроба дати відповіді на це питання обумовила існування другого підходу, прибічники якого (Л. фон Мізес, Є. Слуцький, Д. Хан, П. Друкер, А.Д. Виварець, Л.В. Дістергефт та ін.) характеризують ефективність з позиції досягнення поставленої мети та реалізації стратегічних цілей суспільного розвитку.

Щодо методик вимірювання економічної ефективності, то в межах ортодоксального підходу її кількісне визначення формалізується таким чином:

$$E = \frac{P}{B} \quad (1.1.),$$

де E – економічна ефективність,

P – отримані результати (вартість виробленої продукції, послуг тощо),

B – здійснені витрати (капітальні затрати, витрати на оплату праці та ін.) [5].

При цьому, дослідники вказують на існування окремих варіантів обчислення економічної ефективності через зіставлення витрат (B) і результатів (P), а саме:

1) показник P/B характеризує результат, отриманий з одиниці витрат;

2) відношення B/P позначає питому величину витрат, що припадає на одиницю результату;

3) різниця $(P-B)$ характеризує абсолютну величину

перевищення результатів над витратами;

4) показник $(P-B)/B$ характеризує ефект, отриманий з одиниці витрат;

5) показник $(P-B)/P$ відображає питому величину ефекту, що припадає на одиницю отриманих результатів [5].

Зазначений підхід до вимірювання економічної ефективності був покладений в основу сучасної системи національних рахунків (СНР), мета якої – дати наочне кількісне відображення стану національної економіки в цілому за певний період [3, с.202].

Важливо зауважити, що ортодоксальні дослідження економічної ефективності багато в чому не відповідає сучасним реаліям світогосподарського розвитку. Йдеться, насамперед, про ігнорування складної динаміки різнорівневих економічних систем та акцентування уваги на статистичних показниках, що впливають з аналізу ВВП та практично не співвідносяться з цілями сталого розвитку.

Позбутися цих недоліків значною мірою дозволяють неортодоксальні підходи до оцінювання ефективності сучасних економічних систем, зокрема запропоновані представниками інституційної теорії. На відміну від неокласиків, інституціоналісти трактують ефективність економічних систем в контексті формування та функціонування інституційного середовища, сприятливого для реалізації цілей сталого розвитку за умови мінімізації відповідних витрат [6, с.33]. При цьому виокремлюються різні види економічної ефективності, що диференціюються за характеристиками окремих інституцій (табл. 1.).

Важливо зауважити, що характеристика ефективності в такому контексті спирається на еволюційну парадигму та охоплює інституційне середовище в цілому, яке є більш пристосованим до поступального розвитку [6, с.61]. Інакше кажучи, інституційна ефективність економічних систем характеризується створенням такого інституційного середовища, яке є сприятливим для реалізації цілей сталого розвитку, а саме: гармонійне поєднання пріоритетів економічного зростання з досягненням соціальних ідеалів, захистом довкілля та примноження національних культурних цінностей.

Однією з важливих проблем інституційного аналізу ефективності функціонування сучасних економічних систем є

визначення критеріїв її оцінювання, які в цілому можна структурувати таким чином:

Таблиця 1

Види економічної ефективності, диференційовані за характеристиками інституцій (складено автором на основі [7])

Вид інституційної ефективності	Характеристика інституції
Цільова ефективність (результативність)	Мета існування
Ефективність за граничним потенціалом системи	Сфера застосування
Функціональна ефективність	Функціональне наповнення
Період окупності витрат, ефективність за тривалістю часу, використовуюваного на функціонування та видозміну	Тривалість змін
Ефективність за витратами (трансакційними і трансформаційними)	Витрати дії
Ефективність за стійкістю до екзогенних впливів (ефективність привнесених змін)	Ступінь відторгнення
Ефективність внутрішніх мимовільних змін системи	Стійкість до мутації

а) ефективність як максимізація суспільного добробуту, що передбачає вибір економічного рішення, що максимізує сукупний добробут та суспільну корисність, тобто веде до найбільшого зростання загального добробуту;

б) ефективність за критерієм Парето-оптимальності. Згідно з цим підходом вдосконалення економічної системи відбувається в тому випадку, коли в результаті інституційної зміни покращення становище хоча б одного індивіда не приводить до погіршення становище жодного іншого індивіда;

в) ігрова модель ефективності в ситуації дії цінних норм, згідно з якою незалежно від видів транзакцій, приріст суспільного добробуту дорівнює різниці між суб'єктивними цінностями. Відповідно до цього підходу враховуються як інтереси окремих економічних контрагентів, так і інтереси суспільства в цілому;

г) ефективність у розумінні Дж. Хікса, відповідно до якого економічна система є ефективною, якщо не існує можливості її поліпшення таким чином, щоб здобутки, отримані індивідами в результаті цього, виявилися вищими, аніж їхні втрати;

д) економічна ефективність в сенсі маржинального аналізу, яка базується на затратно-результативному підході і передбачає, що розвиток економічної системи повинен реалізовувати якусь бажану

мету тільки до такої міри, за якої настає вирівнювання граничних суспільних витрат на реалізацію цієї мети та граничних вигрaшів від її реалізації;

е) економічна ефективність в розумінні Дж. Ходжсона, згідно з яким економічна система є ефективною, якщо в рамках пари «правило-дія» спостерігається явище колективного розвитку, і яка, таким чином, реалізує норми господарської діяльності та водночас забезпечує функціонування принципу «цілеспрямованого індивіда» [8, с.55-57].

Названі критерії інституційної ефективності підтверджують тезу щодо більш широкого спектру дослідження результативності функціонування сучасних економічних систем представниками інституціоналізму в порівнянні з представниками неокласичної економічної теорії [9, с.308]. Разом з тим, інституціоналісти не обмежуються констатацією окремих проявів ефективності сучасних економічних систем, але й пропонують конкретні методики її оцінювання, а саме:

1) рейтинговий метод оцінювання інституційної матриці, який полягає у порівнянні рівня розвитку окремих її складових між собою, а також (в більш широкому контексті) – порівнянні рівня розвитку цих складових в різних економічних системах та в різних країнах [8, с.96];

2) етнометрична оцінка інституційного середовища, в основі якої лежать принципи етнометрії – специфічного напрямку етносоціальних досліджень, що аналізує ментальні характеристики різних етнічних груп з використанням формалізованих методів [9, с.311]. Зазначений підхід, заснований на порівнянні національної ментальності однієї господарської системи з іншими шляхом визначення першочергового значення культурно мотивованих норм і правил поведінки економічних суб'єктів;

3) метод Г.Хофстеде та його послідовників, заснований на аналізі п'яти основних показників, що характеризують панівні ціннісні системи різних соціоекономічних систем, а саме: рівень нерівності між людьми, який населення сприймає як нормальне явище («дистанція стосовно влади»); рівень розриву між колективізмом та індивідуалізмом («індивідуалізм»); пріоритет чоловічих цінностей (агресивність, успіх, змагальність) над жіночими (якість життя, комунікаційність, солідарність) («маскулінність»); здатності

відмовитись від ризику при прийнятті економічних рішень («уникнення невизначеності»); орієнтованість на досягнення стратегічних, довгострокових цілей, бажання прогнозувати майбутнє («довгострокова орієнтація») [10, с.144-147]. Кінцевим результатом використання методу Г.Хофстеде постає побудова карти «ціннісних» показників різних країн світу з метою визначення на ній місця тієї чи іншої держави;

4) інституційні моделі регресійного аналізу, які визначають змістовні характеристики вихідного та базових інститутів на основі кореляційної регресії складових інституційної системи, що дозволяє встановити вихідні, базові, суттєві зв'язки між економічними суб'єктами, які забезпечують інтеграцію інституційної структури в процесі функціонування та розвитку економічної системи [11, с.202-203];

5) методи кількісного аналізу інституційної ефективності, за допомогою яких ефективність економічних систем аналізується через призму сукупності інституційних чинників (формальних та неформальних правил поведінки в конкретній ситуації, дій носіїв інтересів під впливом цих правил і дій носіїв інтересів щодо їхньої зміни або збереження, яким присвоюється кількісна оцінка), що справляють еластичний релевантний вплив на процес формування інституційного середовища [10, с.66];

Визначаючи теоретико-методологічні новації представників інституціоналізму в обґрунтуванні та вимірюванні ефективності сучасних економічних систем, необхідно зауважити, що запропоновані методики такого вимірювання мають свої переваги та недоліки, відтак існує необхідність конкретизованого відповідно до умов тієї чи іншої країни поєднання цих методик з метою визначення інституційної ефективності господарського розвитку та розробки адекватної політики інституційних змін в залежності від особливостей конкретної держави. При цьому, на особливу увагу заслуговує рейтинговий метод оцінювання інституційної матриці, який дозволяє максимально повно «розкласти» її на окремі складові з метою подальшого співставлення їхнього впливу на ефективність функціонування економічної системи в цілому [13, с.469]. Переваги такої методики можна проілюструвати на прикладі аналізу інституційної ефективності економічної системи України.

Емпіричний матеріал для здійснення відповідних обчислень може бути акумульований зі звітів та аналітичних доповідей впливових міжнародних організацій (Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Світового економічного форуму, Організації економічного співробітництва та розвитку середовища та ін.). Узагальнення показників рейтингування країн за якістю інституційного середовища дозволяє запропонувати таку систему показників (табл. 2).

Таблиця 2

Напрями оцінювання інституційного середовища (складено автором на основі [1; 11; 15])

Підсистема показників	Інституційні складові
Ліквідація критичних відставань у макроекономічному розвитку (Critical Gap Fix)	Розвиненість базової інфраструктури Ефективність державного регулювання основних ринків (капіталу, праці, землі, інтелекту) Відкритість економіки Ефективність конкуренції
Створення основ Економіки знань (Knowledge-Based Economy).	Освіта, наука (НДДКР), технологічна й інформаційна інфраструктура Людський, у т.ч. інтелектуальний капітал Ринок праці та кваліфікація Інноваційне підприємство
Забезпечення сталого та конкурентоспроможного розвитку (Sustainable Development and Responsible Competitiveness)	Енергобезпека Енергозбереження Екологія Ефективність системи охорони здоров'я якості товарів і послуг Якість життя Стимулювання «соціально відповідальної Конкурентоспроможності»
Формування соціальної згуртованості і соціального капіталу (Social Cohesion & Social Capital).	Формулювання і просування сучасної та прагматичної національної ідеї Формування системи установок та суспільних цінностей, які утворюють філософію особистого та суспільного успіху, здорового способу життя

Підсистема показників, викладена у таблиці 2 зводиться до 4 аспектів, кожному з яких відповідають його окремі інституційні складові:

- 1) перший (макроекономічний напрямок) передбачає оцінювання рівня розвитку фундаментальних державно-економічних механізмів розвитку системи господарювання;
- 2) другий напрям оцінювання зосереджується на виокремленні та аналізі стану розвитку окремих інститутів, що репрезентують

інноваційність суспільної та економічної еволюції;

3) сталість розвитку як поступальний його характер за умови забезпечення базових економічних, політичних, соціальних, ментальних та інших цінностей є предметом уваги третього умовного напряму оцінювання інституційного середовища;

4) четвертий напрям, що передбачає оцінювання соціальної згуртованості і соціального капіталу виходить з ідеї про те, що якість інституційного середовища багато в чому (а можливо – і визначально) детермінована наявністю нематеріальної цінності, властивій суспільству в цілому чи домінуючій більшості його представників. Така цінність (дещо спрощено пояснювана як «національна ідея» та її похідні) є об'єднуючим базисом для розвитку різних сфер суспільства, в тому числі – й економічної.

Сучасні кризові процеси зумовлюють нові підходи до вирішення проблеми посткризового розвитку України на основі перегляду ролі й функцій держави в забезпеченні інституційної ефективності національної економіки. Необхідність реалізації заходів трансформації інституційного середовища підтверджується постійним збільшенням відставання України в рейтингах Всесвітнього економічного форуму (табл. 3).

Таблиця 3

Місце України у Рейтингу глобальної конкурентоспроможності ВЕФ, 2008-2014 рр. (складено на основі [15])

Показники	Роки			
	2008	2010	2012	2014
Індекс глобальної конкурентоспроможності України	73	72	82	89
<i>Субіндекси</i>				
1. Державні й громадські інститути	115	115	120	134
2. Інфраструктура	77	79	78	68
3. Макроекономіка	82	91	106	132
4. Охорона здоров'я і шкільна освіта	74	60	68	66
5. Вища освіта і фахова підготовка	53	43	46	46
6. Ефективність ринків	101	103	109	129
7. Ефективність ринку праці	65	54	49	54
8. Ефективність фінансового ринку	85	85	106	119
9. Технологічна готовність	93	65	80	83
10. Масштаб ринку	26	31	29	38
11. Розвиненість бізнес-процесів	81	80	91	100
12. Інновації	65	52	62	63

У таблиці 3, як і нижченаведеній таблиці 4 систематизовані дані по місцю, яке займає Україна в рейтингу ВЕФ за окремими субіндексами та показниками індексу глобальної конкурентоспроможності. Якщо врахувати, що загальна кількість країн, показники яких були прорейтинговані становить 164 держави, то, як засвідчують дані таблиці 3, серед усіх показників конкурентоспроможності, Україна посідає найнижчі місця за державними і громадськими інститутами, де її найближчими сусідами є такі держави, як Буркіна-Фасо, Чад, Венесуела, Кот-д'Івуар. При цьому за експертними оцінками, рівень дотримання правових норм у врегулюванні суперечок, ступінь виконання урядових інструкцій та захист інтересів міноритарних акціонерів відповідає 138-му місцю з-поміж 164 країн. (табл. 4).

Таблиця 4

Основні складники індексу глобальної конкурентоспроможності України за оцінкою якості розвитку державних та суспільних інституцій, 2013-2014 рр. (складено на основі [15])

Показники	Роки	
	2013	2014
Права власності	123	121
Захист інтелектуальної власності	114	113
Необґрунтованість державних витрат	98	129
Довіра суспільства до політиків	101	122
Корупція	–	127
Незалежність судової влади	119	134
Фаворитизм у прийнятті рішень держслужбовцями	96	127
Нецільове використання державних коштів	97	131
Тягар державного регулювання	91	125
Рівень дотримання правових норм у врегулюванні суперечок	–	138
Ступінь виконання урядових інструкцій	–	138
Прозорість прийняття політичних рішень	114	114
Втрати бізнесу від терористичних актів	67	58
Втрати бізнесу від злочинності та насильницьких дій	61	65
Організована злочинність	98	116
Надійність роботи правоохоронних органів	106	122
Рівень відповідальності фірм	118	130
Рівень стандартів аудиту та звітності	113	128

Продовж. табл. 4

1	2	3
Ефективність корпоративного управління	89	113
Захист інтересів власників меншої частки акцій (міноритарних акціонерів)	129	140
Ступінь захисту інвесторів	–	93

Можна припустити, що падіння рейтингу глобальної конкурентоспроможності України у першу чергу пов'язане з недосконалістю інституційного середовища, а саме: бюрократизацією економіки, корупцією та податковим тиском, що стримує розвиток бізнесу та залучення інвестицій, низькою довірою до політиків, незадовільною роботою правоохоронних органів та відсутністю незалежності судів, захисту матеріальних та інтелектуальних прав власності.

Деталізуючи субіндекс «Інститути» рейтингу глобальної конкурентоспроможності України, можна говорити про суттєве погіршення ефективності корпоративного управління (113 місце), послаблення захисту інтересів міноритарних акціонерів та інвесторів (140 місце), низький рівень захисту прав власності (121 місце). Таким чином, відсутність гарантій прав власності та механізмів їхнього забезпечення, ненадійність судової системи через відкладання системної адміністративної реформи – все це, а також – низка інших факторів зумовлюють низьку позицію України в рейтингу Глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму за субіндексом «Інститути».

Разом з тим, досвід країн, які за рівнем зростання показника конкурентоспроможності в різні часи вийшли на чільні позиції в світі (Сінгапур, Фінляндія, та ж Швейцарія) вказує на те, що саме активізація державної політики щодо покращення інституційного середовища є рушійною силою підвищення інституційної ефективності функціонування їхніх економічних систем задля реалізації цілей сталого розвитку.

Висновки. Економічна ефективність – це поняття, що характеризує результативність функціонування різнорівневих економічних систем (підприємств, територій, національної економіки в цілому) і відображає співвідношення між одержаними результатами та поточними витратами чи економічними ресурсами, використаними

для їх отримання. В економічній теорії існують різні концептуальні підходи до визначення економічної ефективності.

Домінуючий ортодоксальний підхід до визначення економічної ефективності не відповідає існуючим реаліям, так як не дозволяє враховувати позаекономічні чинники соціального розвитку (цінності, норми, культурні особливості тощо), акцентує увагу на статистичних показниках системи національного рахівництва, не враховуючи необхідності їх співвіднесення з цілями сталого розвитку.

Зазначені обмеження долає інституційна теорія, представники якої, на відміну від неокласиків, трактують ефективність економічних систем через призму створення та функціонування такого інституційного середовища, яке є сприятливим для реалізації цілей сталого розвитку за умови мінімізації відповідних витрат.

Аналіз розроблених в межах неортодоксального підходу методик вимірювання ефективності економічних систем засвідчує, що жодна з них не є всеохоплюючою і не повинна використовуватися «у чистому вигляді». Йдеться про необхідність комплексного підходу та конкретизованого відповідно до умов тієї чи іншої країни поєднання цих методик з метою визначення інституційної ефективності господарського розвитку та розробки адекватної політики інституційних змін.

Аналіз інституційної ефективності економічної системи України дозволяє зробити висновок, що її інституційне середовище характеризується: неоднорідністю складових, які перебувають на різних етапах розвитку; асинхронністю їхнього функціонування; дискретністю перетворень, пов'язаних зі ступенем підготовленості суспільства до зміни звичних норм і правил.

Стратегічними пріоритетами підвищення інституційної ефективності соціально-економічної системи України є протидія тінізації і криміналізації економіки та суспільства, перехід від неформальних до формально визнаних інституцій та створення умов для їх функціонування. При цьому розбудова нового інституційного середовища національної економіки повинна відбуватися з урахуванням принципу комплементарності (цілісності та взаємодоповнюваності) інституцій на основі визнання пріоритетності цілей сталого розвитку.

Література

1. Гражевська Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін. — К.: Знання, 2008. — 431с.
2. Литвинова О. С. Понятие «эффективность» и его критерии в парламентской деятельности / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.gramota.net/materials/3/2013/5-2/27.html
3. Економічні системи: Монографія. Т.1 / За редакцією Г.І. Башнянина – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. – 612 с.
4. Економічна теорія: Політекономія: підручник / За ред.. В.Д. Базилевича. – 8-ме вид., перероблене і доповнене. – К.: Знання, 2012. – 702 с.
5. Братанич М.В., Полозова Т.В. Визначення сутності інституційної ефективності та класифікація її видів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
6. North, D.C. Structure and Change in Economic History, New York, W.W. Norton. 1981.
7. Сухарев О.С. Теория эффективности экономики. Монография - М.: Финансы и статистика, 2009. - 118 с.
8. Клюня В. Л., Черновалов А. В. Институционалистика: курс лекций / В. Л. Клюня, А. В. Черновалов. - Минск : БГУ, 2010. - 302 с.
9. Базилевич В.Д., Ильин В.В. Метафізика економіки: Монографія . – К.:Знання; М.: Рыбари, 2010. – 619 с.
10. Гайдай Т. В. Парадигма інституціоналізму: методологічний контекст : монографія / Т. В. Гайдай; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К. : ВПЦ "Київ. ун-т", 2008. - 296 с.
11. Дербенцев В. Д., Сердюк О. А., Соловійов В. М., Шарапов О. Д. Синергетичні та еконофізичні методи дослідження динамічних та структурних характеристик економічних систем. Монографія. – Черкаси: Брама - Україна, 2010. – 287 с.
12. Hofstede G. Culture's Consequences:International Differences in Work-Related Values. – Beverly Hills: Sage Publications, 1980. – 475с.
13. Роузфільд С. Сравнительная экономика стран мира: Культура, богатство и власть в XXI веке / Пер. с англ. — М.: Московский государственный институт международных отношений (Университет); РОССПЭН, 2004. – 529 с.

14. Вільямсон О. Е. Економічні інституції капіталізму. Фірми, маркетинг, укладання контрактів. — К.: АртЕК, 2001. — 542 с.

15. The Global Competitiveness Report 2013-2014. - Geneva, 2014 / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>.

1. Grazhevs`ka N. I. Ekonomichni sy`stemy` epochy` global'ny`x zmin. — K. : Znannya, 2008. — 431с.

2. Ly`tvynova O. S. Ponyaty`e «effekty`vnost'» y` ego kry`tery`y v parlamentskoj deyatel'nosti` / [Elektronny`j resurs]. — Rezhy`m dostupu : www.gramota.net/materials/3/2013/5-2/27.html

3. Ekonomichni sy`stemy`: Monografiya. T.1 / Za redakciyeyu G.I. Bashnyany`na — L`viv: Vy`davny`cztvo L`vivs`koyi komercijnoyi akademiyi, 2006. — 612 s.

4. Ekonomichna teoriya: Politekonomiya: pidruchny`k / Za red.. V.D. Bazy`levy`cha. — 8-me vy`d., pereroblene i dopovnene. — K.: Znannya, 2012. — 702s.

5. Bratany`ch M.V., Polozova T.V. Vy`znachennya sutnosti insty`tucijnoyi efekty`vnosti ta klasyfikaciya yiyi vy`div / [Elektronny`j resurs]. — Rezhy`m dostupu : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

6. North, D.C. Structure and Change in Economic History, New York, W.W. Norton. 1981.

7. Suxarev O.S. Teory`ya efekty`vnosti` ekonomy`ky`. Monografy`ya - M.: Fy`nansy y` staty`sty`ka, 2009. - 118 s.

8. Klyunya V. L., Chernovalov A. V. Y`nsty`tucy`onalny`sty`ka: kurs lekcy`j / V. L. Klyunya, A. V. Chernovalov. - My`nsk : BGU, 2010. - 302 s.

9. Bazy`levy`ch V.D., Y`ty`n V.V. Metafy`zy`ka ekonomy`ky`: Monografy`ya . — K.:Znannya; M.: Рыбары, 2010. — 619 s.

10. Gajdaj T. V. Parady`gma insty`tucionalizmu: metodologichny`j kontekst : monografiya / T. V. Gajdaj; Ky`yiv. nac. un-t im. T.Shevchenka. - K. : VPCz "Ky`yiv. un-t", 2008. - 296 с.

11. Derbencev V. D., Serdyuk O. A., Solovjov V. M., Sharapov O. D. Sy`nergety`chni ta ekonofy`zichni metody` doslidzhennya dy`namichny`x ta strukturny`x karaktery`sty`k ekonomichny`x sy`stem. Monografiya. — Cherkasy`: Brama - Ukrayina, 2010. — 287 s.

12. Hofstede G. Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values. – Beverly Hills: Sage Publications, 1980. – 475с.

13. Rouzfyʻd S. Sravnyʻtelʻnaya ʻekonomyʻka stran myʻra: Kulʻtura, bogatstvo yʻ vlastʻ v XXI veke / Per. s angl. — M.: Moskovskyʻ gosudarstvennyʻ yʻnstyʻtut mezhdunarodnyʻk otnoshenyʻj (Unyʻversyʻtet); ROSSPʻN, 2004. – 529 s.

14. Viʻyamson O. E. Ekonomichni instyʻtuciyi kapitalizmu. Firmyʻ, marketyʻng, ukladannya kontraktiv. — K.: ArtEK, 2001. – 542 s.

15. The Global Competitiveness Report 2013-2014. - Geneva, 2014 / [Elektronnyʻj resurs]. – Rezhyʻm dostupu : <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>.

Рецензент: Гражевська Н.І., д.е.н., професор кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка

8.05.2015

УДК [005.95:331.101.3]:665.6.013

Карпенко Юлія, Скібінський Олександр

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НАФТОПЕРЕРОБНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто діючу систему мотивації персоналу нафтопереробних підприємств України, встановлено її основні недоліки. Визначено шляхи удосконалення системи мотивації персоналу нафтопереробних підприємств з урахуванням специфіки останніх та на підставі збалансованої системи показників організації. Запропоновано збалансовану систему показників Одеського нафтопереробного заводу, що стало підґрунтям для встановлення цілей та планових показників відділу збуту підприємства. На їх підставі розроблено систему мотивації персоналу відділу збуту, що має матеріальну та нематеріальну складові, та зорієнтована на досягнення планових показників діяльності підприємства. У процесі її розробки використано модель "етапів життєвого циклу працівника",